

N. SOLOETA-ASTARBE:

Torrezarreko Seme - Alabak

Amabi seme alaba ziran Torrezarrekoak. Il dira batzuk; jaioterrik urrin bizi dira besteak. Ez nebazan ezagutu danak. Zarrenak bai. Gitxi erdikoak. Entzutez bakarrik gazteenak.

Juakiñ zan zarrena. Neukin eskolara ibilia. Mutil lagunak izan giñan. Adiñ batekoak. Lau illabete zarragoa ni. Iraillekoa Juakiñ, eta Gabonetakoa ni. Ogei ta bost urtegaz il zan, gerratean.

Begoña bigarrena. Gu baiño urte bi gazteagoa. Joxe Anton eta Peru urrengokoak. Bikotxak. Biyak il ziran. Arantza be bai. Moja joan zan Begoña, eta gazterik il zan, osasun aundi barik. Bularreko gaixoagaz Joxe Anton, gerrate ostean, eta itxasoan Peru, ekaitz ikaragarri baten erdian.

Mantarretan ezagutu neban bostgarrena: Mikol, Torrezarreko aitaita zarraren izenekoa. Ameriketara joan zan, Markiñako lengusu batekin. Urte batzuetan biergintzan ibili ta gero tratulari adimen argikoak urten eben traturako biak, eta aberastuta bizi dira Arjentiñan. Etxera idatzi eban, anai gazteenetarikoren batek beragana joatea gura ba eban edo, eta bat ez eze iru joan ziran batera: Floren, Juan Joxe eta Bixendi.

Urte batzuk geroago joan zan Luix, «Luixtxo», mutilletatik gazteena, gurasoen biotzeko txiki-kutuna. Amak etxean gelditzeko ta gelditzeko, baiña azkenean be joan zan bere anaiekana. Joan eta urte gitxi barru il zan, oraindiñoko mutil morroskoa zala.

Mutiltxotan il zan amargarrena. Ez naz gogoratzen ondo bere ize-nagaz orain. Satur zala esango neuke, Saturdiño.

Neskak ziran azkenengo biak: Dolores eta Eskoli. Moja joan

zan Dolores, Berrizeko komentura. Mixiolaritzan dabil, baltzen artean. Bein be ez da etorri etxera, joan dan ezkeroztik. Bilbaoko aberats batzuk eruan eben ume bat zaintzeko Eskoli, eta jaubien txoferrarekin ezkondu zan. Begoñako etxebarrietan bizi da, iru seme alabakin. Eibarrekoa da gizona, eta sarritan joaten dira Etxezarrera, amakin ordu batzuk emoten.

* * *

Juakiñ zarrena, esan dot. Eskola lagunak giñan aurtzaroan, eta gero mutil lagunak gaztetako urteetan. Ondo konpondu giñan beti. Errespetu aundikoa zan eta zentzun apartekoduna. Danok artzen genduan ontzat Juakiñek esaten ebana. Txikikeririk ez eban esaten arek. Ez zan ixilik egotekoa be, baiña burutsu jaurtiten ebazan esatekoak arek, eta umore onean sarritan. Aurrenengo-samar beti eskolan, ikasle onen artean. Buru argikoa ez zan izango bearbada, baiña ikasi bear zan eran ez eban denbora asko galduko alperkerietan eta txorakerietan arek, ez. Erdi-ingurukoan artean ibiltzen nintzan ni, eta azkenengo jesarlekuetan sarriago.

Pozik egoten zan don Pedro maixua, Juakiñen benetako zintzotasuna ikusita. Zozokillo gaztelaztu batzuk eta besterik ez giñan gu aren ondoan. Umeen gauzak, gure artean be agertu zan begiokerrez begiratzten eutsonen bat, begi luze kaxkar errien bat, baiña biotz-zabaldun gizontasunez jokatu eban beti gure Juakiñek, txikikeriei jaramon aundirik egin barik. Oillo-ikubilleko epeltasunezkoa zanik Juakiñ ez uste izan gero. Alan eta be, bein be ez neban ikusi burrukan iñorekin. Baekian berba onakin gauzak konpontzen arek, indarrezko jakituria be baeukan orretarako-ta.

Don Saturdiño erriko abade jaunak be begia bota eutsan Juakiñeri. Abade izateko ezaugarri onak eukazala, abadegaietxera joatea gura baeban. Ezetzik ez eban esango beragaitik, baiña etxean bear zala esan eben gurasoak, eta etxerako galditu zan, beste barik.

Emaztea gazterik artu eban. Ez zan gurasoen artean konpondu-riko ezkontzea izan, batek baiño geiagok ori esan baeban be. Esan neikeana da ori, ondo dakidalako. Konbidau egunetan ezagutu ziran, Elgetako etxearteko bat zan Eulari-ta. Konforme gurasoak, eta Urkiolan egin eben eztegua. Benetan maiteminduta ezkondu ziran. Seme bi itxi ebazan Juakiñek.

* * *

Zoli zolia, bizkorra eta ona zan Begoña. Begi urdin ederrezko nes-
kia. Gaztea zala eruan eben Elorrioko osabakana. Andik joan zan

Berrizeko komentura. Neska lagunak izan ziran nere arreba gaztea ta Begoña, Elorriora joan aurretik. Baeukien antz pixka bat Begoñak eta gure Kontze txikiak, eta orregaitik «Begoña» deitzen deutset orain be, Kontzeren orde. Ez da asarratzen orregaitik, ez eta gitxiago be.

Mutil isilla eta isilzalea Joxe Antonio. Ametsetako moduan gelditzen zan sarritan, gaixo antzera. Mutil ona izan zan, oso ona. Fraide joateko asmotan edo ote-egoan esaten geiñun, eta amasei urtegaz Loiolako nobixiadura joan zan. Pare bat urte egin baiño lenago etorri zan barrero etxera, osasun barik. Ez eukan osatzerik. Danok genkigun ori. Pozik il zan Torrezarrean, amazortzi urteko mutil gaztea. Irribarrez, beti argi, siñistedun joan zan, mundu au itxiteko pena aundi barik. Domeka arratsalde batean egin zan lurra emotea, eta erriko gaztedi guztia joan giñan gorpuari lagundu ta lurra emotera. Neska ta mutil, danok batu giñan kanposantuan, eta ez zan soiñu ta jantzarako gogorik egon gero. Askok egin geiñun negar. Nere arreba gazteak ez gitxien, eta andik denbora gitxi barru joan zan Berrizeko komentura Kontze, gure etxeko arreba txiki maitea.

Ondo gogoratzen naz beste bikotxagaz be. Peru! Nork ez eban ezagutu Torrezarreko Peru, a Perutxiñ mutil okerra? Gure errian ez ei-zan alako mutil demoniñokumerik ikusi zarren akorduan be. Bai bere etxean, auzoan, edo eskolan, makiña bat koskorreko arturikoa zan Perutxin. Dotriñan be bai, bein baiño geiagotan: Don Saturdiñoren azkondor-kaskatekoen barri ondo ekian Peruk.

Joxe Antonio ain baketsua eta Peru ain baldarra, zelan izan leitekian ori? Torrezarreko aitaia zarra be ez ei-zan izan makala bere gazte denboran, baiña Perutxiñeri antzik emotekoa be ez. Karlista-dako gerratean ibilia izan ei-zan, eta aren egitadak zaratatsuak izan ei-ziran. Gure etxean kontetan euskuezan neguko gaubetan, errosarioa errezau ta gero eukiten genduzan berbetaldietan.

Mutil azkarra urten ei-eban Perutxiñ-Perutxok. Kuentak atarateko argitasun aundia ei-eukan, baiña pasaixu zarretako liburuak irakurten ei-zan batez be mutilla. Ez ei-zan aspertuten gerrateak, itxasogizonen ibilkerak eta olakoakin.

Ez zala edozein izango Perutxo, esaten eben danak. Ez eban surberte onaren aldirik ezagutu. Ez eban urte askoko bizitzarik euki gixajoak. Negurako bakarrik izango zalakoan, Elantxobeko osabakana joan jakeen bein. An ezagutu ebazan mariñelak, eta itxasoko gizonakin adiskidetu. Mariñel izatea gura ebala berak be, eta estutu egin ziran gurasoak. Ez zan gitxiagorako be: Anbotopeko baserrikuma bat mariñel itxasoan!

Itxansontzi aundietako pillotu batekin egiten ziran senitarteko Elantxobeko osabak, eta aren bitartez aurkitu eutsoen bierra egiteko

leku bat Peruri Ameriketara ebillen sabel aundiko ontzi eder batean. Itxasoak iruntsi eban urte gitxi barru, beste batzuekin batera, ikaragarrizko olatu-bolara batek arrapauta. Emeretzi urte beterik eukazan ondiño, gixajoak.

* * *

Torrezarrera goiaz gaur, bertako etxeandre zarrari ikustaldi bat egiten. Aspaldiko urteetan bizi da alargun, errenagaz, Juakiñen alargunagaz. Onen seme biak be Torrezarren bizi dira. Soldautzan dago orain zarrena, Burgosen. Erriko fraidietan dabil ikasle bigarrena.

Erdiaroko gaztelutorrea dirudi Torrezarrek, edo beintzat izanikoa dala emoten dau. Baserrietxea da aspaldian eta gaur. Arrilanduzko etxeurre-arpegia dauko, armarri ta guzti. Erriko baserrietxe-rik aberatsenetarikoa da Torrezar.

Etxearen ingurutik doia errekoa, solo-zelaiaren erditik. Urrin barik, beratxoago, an dago Torrezarreko errotazarra be.

Intxaldearen kerizpetan aurkitzen dogu andra Pantxika, Torrezarreko etxandera zarra. Josten eta errezetan dago. Pozik eta eskerrenez artzen gaitu berak. Ulezuridun, eskuazaldu eta bekoki tximurtua; ikasi oneko etxeoandra argia orain be Andra Pantxi.

Joanak joan dira, bai. Aurrera egin dabe urteak. Joanakin goratzen asi gara, eta berbetan. Zelan ez ba! negar anpuluaren batzuk be urtetan dautse noz edo bein.

—Emen egon zan Mikolas, joan dan urtean. Andreagaz eta semeak ez etorri zan. Ondo bizi da, eta dirua bialtzen deuste, baiña diru-bear-izanean ez nago orain ni, biziteko ta geiago dauket-eta. Dirua bialtzea baiño geiago gure neuke nik neugaz biziten etorriko balitzake ona. Ainbeste seme alaba euki duaz, eta bat be ez neugaz neure zartzarorako. Erren ona dauket, baiña Juakiñen utsunie... arek itxi euskun utsunie ez ta bete etxien... Zuek biyok lagun aundiyekek ixen zeñien...

Ixillik geratzen gara unaldi batean.

—Eta Mikolasekin joan ziran beste irurak, zer?

—Il zan Bixendi...

—E'nekiyen. Ez deuste esan iñok ezer. Noz izan da ori?

—Pare bat urte dala. Baiña neuri be ixilik euki deustie urte osuen be.

—Eta bestiek?

—Juan Joxe be an ezkondu zan. Eztau fameliyarik euki. Neugana biziten etortea gure dau, baiña ango andrea artu eban, eta arek be bere jaiotzako parajetik aldentzerik gure ez, etxurie danez. Etorri beintzat baecidatoz bai neu ikusten, eta ezteuket poztasun txikia ori jakinda!

—Eta Floren?
—Ai, Floren, Floren...!
Negar ixillari emoten dautso Andra Pantxik.
—Zer da ba?
—Diru guztiak bialdu deustez. Dana Torrezarrerako.
—¿...?
—Fraide egin jaku Floren. Okerrik ezpada ta Jaungoikoak gure badau gure, etorriko dala ikustaldi bat egiten, abixau dau...

N. SOLOETA-ASTARBE.

